

84.4 Кар-5
К 37

Кар: 3224

КЕЧЕРУКЪЛАНЫ БАЙДЫМАТ

ДАЖ, ДАЖ...

КЕЧЕРУКЪЛАНЫ ВАЙДЫМАТ

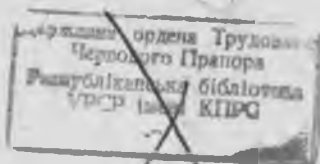
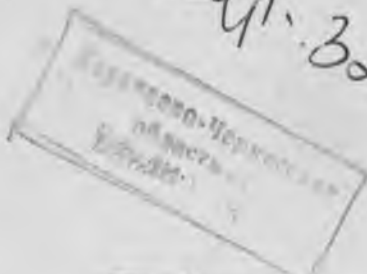
ДАЖ, ДАЖ...

Ставрополь китаб басманы
Къарачай—Черкес бёлюмю
Черкесск—1986

С (Кар.) 2
К 37

Кесими биринчи китабчыгъымы анама —
Текеланы (Къазанчыкъланы) Шамилни
къызы Джеминатха атайма.

кар. 3224

© Ставрополь китаб басманы
Къарачай-Черкес бёлюмю, 1986

An illustration featuring three birds in flight on the left side, and two balloons on the right side. The birds are depicted in a simple, stylized manner. The balloons are light-colored and have thin strings. The background consists of several horizontal, brush-stroke-like bands of varying shades of gray, creating a textured, layered effect.

КЪАЙДА,
КИМ БАРД
БЫЛАЙДА ?

ЭРКЕ КЪЫЗЧЫКЪ

Аминатчыкъ, эрке къызчыкъ,
Бюгюн ауруб джатады.
Кюе-бише, юсчюгюнден
Джууургъанны атады.

Дохтурланы кѳргенлей а,
Сейир амал табады:
Кѳрмезле деб, джууургъан бла
Ол башчыгъын джабады.

Укол эте тебреселе,
«Сюймейме» деб джылайды.
Дарман ичмей, кюе-бише,
Къылыкъ этиб къыйнайды.

Болушлукъгъа эгечине
Мухамматчыкъ айтады:
«Джыламасын, мен ичейим,
Ол дарманы къайдады?!»

ДЖЫЛАУУКЪ

Къанатларын кенг джайыб
Къычырады гугурук,
Къызбай джашчыкъ а къоркъуб
Чакъырады болушлукъ.

Ха-ха-ха! Ха-ха-ха! Джылауукъ!
Къызбай эсенг, къызбай эсенг,
къыс джаулукъ!

Секиралмай кёлчюкден,
Джашчыкъ тюшдю ичине,
Джылай-джылай къаратды
Сау орамны юсюне.

Ха-ха-ха! Ха-ха-ха! Джылауукъ!
Джылай эсенг, джылай эсенг,
къыс джаулукъ!

Сенгкилчекде уча ол,
Бир заманда джыгъылды,
Чыначыгъын сыдырыб,
Сау сагъатны джылады.

Ха-ха-ха! Ха-ха-ха! Джылауукъ!
Къызбай эсенг, къызбай эсенг,
къыс джаулукъ!

Хаман джылаб турсанг сен,
Къызла айыб этерле, —
Джыла, джыла, джылауукъ!
Деб бетингден кююрлэ.

ДЖИГЕР ДЖАШЧЫКЪ

Бухар бөркю Ахматчыкъ
Гылыучукъгъа минеди,
Аккасыны аллында
Къой сюрюню сюреди.

Ол къоркъмайды бөрюден
Неда калак итледен.
Къамчичиги — къолунда,
Джырлай барад тикледе:

— Ой, орайда, орайда!
Къайда, ким бард былайда?
Къоркъмай эсенг, чыкъ бери!
Къоркъа эсенг, кет керил!

Бугъуннганды тюлкючюк,
Таш артында — бөрючюк,
Гыб-гыб этед къоянчыкъ,
Джерге кирди лобанчыкъ.

— Ой, орайда, орайда!
Къайда, ким бард былайда?
Тутушургъа хазырма,
Ой, орайда, орайда.

Терен хансда къалын чыкъ,
Къойла кютед батырчыкъ,
Гылыуун да отлата,
Санчыкъларын ойната!

ЗУХРАЧЫКЪНЫ КЪАЙГЪЫСЫ

Тенгиз джылы тили бла
Джагъаны джалайды,
Зухрачыкъ а, джууунмай,
Не эсе да джылайды.

Ол джылауну чурумун
Анасы сорады,
Бурнун тарта, къызчыкъ да
Ма былай айтады:

«Кёкден кюнню тартыб суу,
Ой, джутуб барады!
Анны, энди не этебиз?» —
Деб биягъы джылайды.

Кюн батханны кёред да,
Анасы кюледи,
Зухрачыкъны къучакълай,
Джууаб да береди:

«Къоркъма, джаным, Кюнюбюз
Солургъа батады,
Ма санга да — джукъла — деб,
Тенгиз белляу айтады».

МЕНИКИДИ...

Меникиди, меники
Кёкде бухар булутчукъ.
Меникиди, меники
Нюр ауазлы булбулчукъ!

Кёзлерими къаматхан
Кюн таякъчыкъ меникид,
Гоккалагъа джан атхан
Гёбелекке меникид!

Меникиди, меники
Джел келтирген хапарчыкъ.
Меникиди, меники
Джерге тюшген чапракъчыкъ!

Кёзюм кёрген дун-дуния
Бютеулей да меникиди...
Мамырлыкъны къууанчы
Сеники бла меникид!

КЕСИНГ БАР

Даж, даж, дажчыгъым!
Даж этеди джашчыгъым,
Къолчукъларын узата,
Тишчиклерин агъарта.

Даж, даж, дажчыгъым!
Джолунг болсун, джашчыгъым!
Ана къучакъдан чыгъыб,
Сен бараса учунуб.

Даж, даж, дажчыгъым!
Уллу болсун джашчыгъым.
Игилеге ушасын,
Адамлыкъны туталсын.

Даж, даж, даж эте,
Муратынга терк джете,
Ангылыса, эсинг бар,
Мен тутмайым, кесинг бар!

БЕЛЛЯУ АЙТА

Танг атханлай, Патюшчукъ
Эрлей туруб кийинед,
Джатхан орнун джыйгъанлай,
Юйню ариу сибиред.

Эринмейди бу къызчыкъ,
Бир кѣргеегиз аны:
Белинде хотачыгъы,
Джууады сауутланы.

Андан сора гинджисин,
Мурулдай, джууундурад,
Аны бешикге бѣлеб,
Белляу айта, олтурад:

— Белляу, белляу, чортбурунчукъ,
Сейрлик гитчечигим,
Сени алыб кетмесин
Мени уллу эгешчигим.

Белляу айта, ол кеси да
Джукълаб къалад гинджиси бла.

КЪОЛАН КИШТИКЧИК

Гитче къолан киштикчик
Терек тубде джатады,
Ол, мурулдаб, кесине
Кеси белляу айтады.

Аны эслеб, чычханчыкъ
Юйчюгюне къачады,
Эшигине чюй салыб,
Терезесин джабады.

Киштикчик а, уяныб,
Тырнакъларын билейди,
Кёк къанатлы чыпчыкъны
Тутар мадар излейди.

Кишиу къалды къуралыб —
Чыпчыкъ кёкге учханды,
Мыйыкъларын да джалай,
Биягъынлай джатханды.

Сакъ болугъуз киштикден,
Джюрекчиги къайнайды,
Ол, бир кёзюн да къысыб,
Нени эсе да марайды!

СЕЙИР КОНФЕТЛЕ

Төгерек акъ мынчакъчыкъла
Кёкден зыр деб тегюлдюле,
Бир-бирине тийиб чартлай,
Конфетлеча керюндюле...

Билмей эди Мариямчыкъ
Кёкню аллай чомартлыгъын —
Къабама деб бузчукъладан,
Ол аурутду тамакъчыгъын.

ДЖАШЧЫКЪНЫ КЮЧЮГЮ

Манга, ариу да айта,
Сюек, ётмек атаса,
Сынджырдан а бошларгъа
Бир-бирде унутаса.

Хар шыкъыртха «хап» десем,
Мени кемсиз махтайса,
«Кампетле берликме» деб
Мени сен нек алдайса?

Кесинги усунг тутса,
Манга хыны боласа.
Таб, бир-бирде аллыма
Суу салмайын къояса.

Мыдах этме сен мени,
Кече, кюн сакъ болурма,
Сен ийсенг да сынджырдан,
Джукъгъа кетмей турурма.

СУУСАБ БОЛГЪАН ГОККАЛА

Ариу кёзлю гоккала
Мууал-мууал болдула.
— Не болгъанды сизге? — деб
Аязчыкъла сордула.

— Болуб а не болгъанды,
Биз суусабдан джанабыз,
Бир болушлукъ болмаса,
Энди кюйюб къалабыз.

Аяз джелни чакъырды,
Булут келди, джел уруб,
Гюлчюклени кёргенлей,
Джылаб къойду ол булут.

Гоккала уа къууаныб,
«Джыламукъдан» къандыла,
Олсагъатлай кюч алыб
Джерге келбет салдыла.

НЕДИ, НЕДИ?

Неди, неди бу кычырыкъ,
Танг атхынчы, танг
атхынчы?

Ол а бизни гугурукку
Сагъайгъанды, танг
атхынчы!

Неди, неди хахай-тууай,
Кюн тийгинчи, кюн
тийгинчи?

Ол а бизни орамыбыз
Мал кыстайды, кюн
тийгинчи!

Неди, неди ийис-мийис,
Мен тургъунчу, мен
тургъунчу?

Ол а анам меннге къуймакъ
Биширеди, мен тургъунчу!

Неди, неди дауур-сыйюр,
Мен джетгинчи, мен
джетгинчи?

Ол а — киштик
къуймагъымы
Джалаб къачханд, мен
джетгинчи!

3 Кечерукова Б.

кар: 3224

Карачаево-Черкесская
автономная
республика

АЗАТ ЭТИУ

— Аття, бери къарачы :
Тутдум чыпчыкъ баланы!
Аш-суу бериб, ийнакълаб,
Багъарыкъма мен аны.
Юйюбюзде турлукъду,
Меннге нёгер боллукъду.
— Ай, аперим, аперим,
Сейир джанны тутханса!
Алай а, ал эсинге,
Бир затны унутханса :
Бу баланы анасы
Джылай, сарнай болурму,
Юйюн-кюнюн тансыкълаб,
Бу да мыдах турурму?
Атасыны сёзюне
Джашчыкъ къулакъ иеди,
Кёзюн алмай чыпчыкъдан,
Терен сагъыш этеди...
Къолчукъларын ачханлай,
Чыпчыкъ учуб кетеди...

КИШИУЧУКЪ

— Кишиу, кишиу, кишиучукъ,
Чычханланы тутуучу,
Чыпчыкъланы мараучу,
Сют башыны джалаучу,
Кесин манга ышыучу,

Нек тургъанла къулакъла,
Джим-джылтырай кёзчюкле?
Джанкъылычлай бюгюлдюнг,
Джерге кючлю къысылдынг,
Кишиу, кимден бугъундунг?

Бугъунса да кишиучукъ,
Къанлы джауу — къара ит —
Сермеширге изледи.
Кишиучукъ а терекге
Ит джетмезча ёрледи.

ЧУВАР ТАУУКЪЧУКЪ БЛА ТЮЛКЮЧЮК

Ко, ко, ко, ко, кокочукъ,
Баудан чыгыб тауукъчукъ
Джырлай барады джырчыкъ.
Джырчыгында айтханы:
Гаккы табханд чубарчыкъ!

Ко, ко, ко, ко, кокочукъ.
— Къайры кетдинг, тауукъчукъ?
Таудан келиб тюлкючук,
Бауда къоймай зайынчыкъ,
Алыб къачад хыйлачыкъ.

Джумукъ кёзлю тюлкючук.
Гаккылагъа сен ёчук,
Билдиребиз санга ачыкъ:
Ма кёрюрге, чубарчыкъ
Энтда табар гаккычыкъ!

Тюкю, тюкю, тюлкючук,
Бауну аллын сакъларгъа
Биз тагъарбыз кюкюкчюк
Сен келгенлей чабаргъа,
Къуйругъунгдан къабаргъа!

БУЛБУЛЧУКЪ

Къонуб балий бутакъгъа
Булбулчугъум джырлайды.
Тюбеширбиз энтда деб,
Джукъу менден джанлайды.

О-ри-ра-ра, о-ри-ра,
Джукъу менден джанлайды!

Кёзлерими да ууа,
Тёрт джаныма къарайма,
Бурхучукъну кёргенлей,
Мен къошулуб джырлайма.

О-ри-ра-ра, о-ри-ра,
Мен къошулуб джырлайма!

Сейирсиниб бизге Кюн
Ёрлегенин къояды,
Биз джырлагъан джырлагъа
Нюр таякъла къуяды.

О-ри-ра-ра, о-ри-ра,
Нюр таякъла къуяды!

НАНЫКЪЛА

Биз келгенбиз чегетге,
Джайылгъанбыз кюн бетге,
Наныкъ джыя, джубана,
Ойнай, кюле, къууана.

Джыя-джыя барабыз,
Челекчикле толмайла,
Неди десенг себеби:
Къарынчыкъла тоймайла.

Къарынчыкъла тойдула!
Челекчикле толдула!
Къолчукълада джюкчюкле
Ауурчукъла болдула.

Наныкълада биз кёрдюк
Чакъмакъ тюклю мамурач...
Келиб къалыр анасы,
Мамурачны къой да къач!

МУХТАРЧЫКЪ

Гитчечикди Мухтарчыкъ,
Санаргъа уа юренед.
Къалам алыб къолуна,
Джазаргъа да кюрешед.

Ол садикге тебресе,
Хынч-хынч этмей кийинед,
Чурукъ бауу тешилсе,
Къысаргъа терк ийилед.

Киштиклени, итлени
Бек сюеди джашкочукъ,
Къолу бла ашатад
Ол алагъа жаркойчукъ.

Самолётла кюн сайын
Ишлейд джашчыкъ къагъытдан,
Бир кюн алагъа миниб
Кёкге учар муратда.

ЧЫПЧЫКЪЛА

Джиб-джиб эте арбазда,
Секирелле чыпчыкъла,
Излейдиле ашарыкъ
Къыш кюнледе джазыкъла.

Сабийле уа, эс ийиб
Ол сейирлик джанлагъа,
Атадыла, къайгъырыб,
Табханларын алагъа.

Гырджын, ётмек умурла
Берекетли кёрюне,
Чыпчыкъланы тепсиси
Сабий къолдан керилед.

Джаз келгенлей, борчларын
Къайтаралла чыпчыкъла:
Тереклеге джайылыб,
Излейдиле къуртчукъла.

Аны уллуд себеби:
Тюрлю-тюрлю кёгетле
Заран джетмей бишерле,
Тепсибизге тюшерле.

БАЛ ЧИБИН

Бал чибин зы...ззз...зы деб
Учуб келди тепсиге,
Къолчукъларын да силкиб
Къызбай къоркъду кесине.

Ол тохтаусуз джызылдаб
Эсин алды къызчыкъны.
Къашыгъын полгъа атыб,
Юйден хахайлаб чыкъды.

— Къоркъма, къызчыкъ, къайт бери,
Ол юйуне кетеди,
Тиймегеннге тиймейди,
Джызылдай, бал этеди.

ДЖАУ, ДЖАУ, ДЖАБАЛАКЪ

Джау, джау, джабалакъ,
Тауну, тюзню этиб акъ!
Къууанады табигъат
Келгенине акъ къонакъ!

Джау, джау, джабалакъ,
Тауну, тюзню этиб акъ!
Чакъырады тенгчигим,
Къолунда уа — къар джуммакъ!

Джау, джау, джабалакъ,
Тауну, тюзню этиб акъ!
Адам, джер да къууана,
Бек сейирди бу джомакъ!

ДОБАР КЮЧЮК

Омакъ агъач юйчюкде
Джашайд добар кючюкчюк,
Къара тончукъ юсюнде,
Къайырчыкъды кююнде,
Суйсе, эшигин ачад,
Чыпчыкълагъа да чабад.

Джууукълашсанг къатына,
Тишчиклерин агъартад,
Сынджырчыгъы зынгырдай,
«Хап-хап» эте, къркьутад,
Бир-бирде уа тынч болад,
Кюнде баш къагъа турад.

Аминатны кърсе уа,
Къуйрукъчугъун ол булгъайд,
Эркетиб, суйюнюб,
Ёрге-ёрге да чынгайд.

Къызчыкъ да аны сыйлайд,
Биргесине кѣб ойнайд.

БАППАКЪЧЫКЪ

Бакъ-бакъ, баппакъчыкъ,
Гитче сары джуммакъчыкъ,
Тазда джюзген гоппанчыкъ,
Анда ашарыкъ табханчыкъ.

Бакъ-бакъ, баппакъчыкъ
Киштикледен къркъгъанчыкъ,
Чыгъалмайын тазчыкъдан,
Сууну сюзюб джутханчыкъ.

Бакъ-бакъ, баппакъчыкъ,
Анасын чакъыргъанчыкъ.
Сейирге биз къарайыкъ :
Киргенингча, кесинг чыкъ.

ТОЙ
БАРАДЫ
ЧЕГЕТДЕ

КЪАЗМА ЧЫЧХАН

Къазма гезеннге кириб кёб хата этди: аякъ кийимле-ни чайнаб, мюрзеую болгъан машокланы тешиб, болгъанны къатышдырыб. Андан къутулургъа излеб, юйню иеси чий этчикге ёлюр от къошуб къазманы тешигини ичине салды. Къазма уа, адамны аманлыгъын билгенча, этге бурулуб да къарамады.

— Мынга уа ажымсыз да тюшерсе, — деб киши темир къабханны къурду. Ачугъа къазма — тоймагъан къарын — джангы хатала этди.

— Хай, хай! Къаллай бир зырафлыкъ этди бу бизге, — деб юйню иелери къайгъылы болдула, хатачыны не бла къурутургъа билмейин.

— Аха! Мен билдим, билдим, — деб джашчыкълары хоншу юйге чабыб кетди. Атасы, анасы:

— Ий, бу не затла этерге башлагъанды? — деб тургъанлайларына, джашчыкъ бир уллу киштикни къойнуна къысыб келди. Аны гезеннге ийди да эшиклерин джабды. Эртденбла барыб къарасала, къазма бууулуб тура эди...

КЪУМУРСХАЛА

Къумурсхала кеслерине кёре бек кючлю джаныуарчыкъладыла. Ала энчи-энчи юйдеги болуб джерни ичинде джашайдыла. Ишлерге эринмеген джанла, джайны узунунда табхан азыкъларын юйлерине джыядыла. Къумурсхала эки тизгин болуб джюрюйдюле, уяларындан чыкъгъанла — джюксюз, уячыкъларына киргенлени уа — хар бирини кёлтюралгъаныча бир джюгю. Арпа болсун, чибинчикле, къуртчукъла, сёзден, не да-не да кёрлюксе аланы ташыгъан хазналарында. Джай кюнде солуулукъ табмасала да, ала къыш сууукъланы джылы юйчюклеринден чыкъмайын ашырадыла.

ЭСЛИЧИК

Узун мыйыкълы ана киштик, резин чурукъла да кийиб, чабакъ уугъа къуралды. Эртденбла эртде ол, суу джагъагъа келиб, ал аякъчыгъыны тырнакъларына балалары къазыб берген къуртчукъланы илиндире, кесин джашыра, аякъчыгъын суугъа ийди. Кёб сакъламады...

Чабакъчыкъла бир-бири ызларындан сойген хантларына алдандыла. Киштик, уллу юйдегисин къууандыра, мурулдай-мурулдай, челекчикде чабакъланы юлешди балачыкъларына. Кесине уа юлюш къалмады. Аны эслеб, къулакъчыкълары бла къуйрукъчугъуну учу къара болгъан чыммакъ кишиучукъ юлюшон кеси джутуб къоймады.

— Сен да бир къаб, — деб уллуракъ чабакъчыгъын анасыны аллына салды.

КЕКЧЮК

Осал халили джашчыкыны атхан ташы, кёгюрчюнню къанатына да тие, онг аякъчыгыны бир бармагын юз-дю. Джаралы кёгюрчюн, учхан огъай, джюрюялмайын къалды. Зухрачыкъ джолну бир джанында кёгюрчюнню кёргенинде, аны джюреги бла джазыкъсынды. Къанатлыны юйге алыб келиб, джарасын байлады, джумушакъ орунчукъ этиб салды.

Кёгюрчюнню кёзлери кёкге ушаш ала эдиле, тюгю да кёксюл бетли эди. Къызчыкъ анга ол кюн огъуна «Кёкчюк» деб ат атады. Кёб заманны Зухрачыкъ къанатлы шохуна джан аурутуб турду: тепсилеринден сыйлай, ауузу бла суучукъ ичире. Кёкчюк узаймайын сау болду, юйню ичинде уча башлады. Алай а джюрюген сагъатында асхагъаны белгили эди. Къызчыкъ, къанатлыдан айырылыргъа соймесе да, бир кюн джазыкъсыныб: — Уч! — деб эшиклени кенгнге ачды. Мыдахсыныб, талай заманны кёкге къараб турду.

Кёкчюк булутлагъа дери джетди, сора ызына къайыта, кёгюрчюн тизгиннге кьошулду.

— Мени алакёз шохум, — деб къызчыкъ уллу къууанды. Ма ол кюнден бери бир бармагы да болмагъан асхакъ кёгюрчюн Зухрачыкыны эм багъалы къонагъыды. Ол, къызчыкыны унутмайын, дженгил-дженгил юйню бо-сагъасына келиб къонады.

АТЫЛМАСЫН ОҚЪ

— Пах, пах, пах, — деб Ахматчыкъ къолунда къара героху бла аллыма чыкъды. Бу джол а, келиб керти окъ тийгенча, джюрегимден тута, юйню басхычларына чёгюб къабыргъагъа таяндым. Кёзлерими да джабыб, сауутну берген къыйынлыкъларына сагъыш этдим... кёлюм джукъарды. Джашчыкъ а асыры къоркъгъандан сирелиб къалды. Кирпиклерими ортасы бла къарай, аны не этерин сакъладым. Сора Ахматчыкъ, герохун да джерге шуулдата, къатыма чабыб келди, къолчукълары бла бетими сылай:

— Ання, кёзлеринги бир ач, — деб тиледи. Солуууму да тыя, джууаб бермедим.

Бурунчугъун да тарта:

— Кёзлеринги бир ач, мен эндиден сора герохну къолума да алмам, ма кёрюсе, — деб джашчыкъ джыламукъла тегерге хап-хазыр болду. Къууанч джыламукъла кирпиклерими бир-биринден айырдыла. Сабийни ала кёзчюклерин, кюнню, хауа тенгизде джюзюб баргъан акъ булутчукъланы, къарылгъачланы кёрдюм...

АММА БЛА ТУУДУГЪУ

Юйню къатында балий терек ёседи. Юйню терезесин ачханлай, сейир мынчакълача, балийчикле къолунга ышыладыла, терекни джасандырыб, кёзню ийнакълайдыла. Балийчикле алкъын иги бишмегендиле, бир джанларына нюр тёгюлюб къызарыб башлагъанлыкъгъа, кюн тажкъланы хазна кёрмеген джанлары алкъын акъдыла, боздула.

Ахматчыкъ, къарт анасыны айтханына сыйынмайын, балийчикледен къабыучанды. Бюгюн да, терекге ёрлеб, джел тюшорген чыпчыкъ уячыкъны бутакъны юч айрысына салды. Тюшерикмиди экен, деб бутакъны силкиндириб да кёрдю. Сора биягъы балийчикледен къабыб башлады.

— Мен ненча кере айтхан эдим, терекге ёрлеме деб, — амманы ачыулу ауазы эшитилди. — Сен уллу айтханны этерикмисе, огъесе этерик тюлкюсе? Бусагъатдан бери тюш! Ол чий затланы ашасанг, ёлюб къаллыкъса.

Ахматчыкъ, амманы кёрюб къойгъанын огъурамай, сесекли бола, тюшуб башлады.

— Къарт ання, къоркъма, ёллюк тюлме, — деди Ахматчыкъ, ауазчыгъын джумушатыб. — Мен тюнене да, тюненени тюненесинде да ашагъанма, джугъум да аурумайды, — деб, кёлекчигин ёрге тартыб къарынчыгъын ачды.

— Доб деб терекден кетиб къалсанг а, биз не этерик эдик? Хай, хай! — деб амма акъырын узалыб, Ахматчыкъны тутду.

— Энди къалайса? Къабынга джыяйыммы?

— Ой, ання, ий да къой, мен чыпчыкъны уясын ишлерге ёрлеген эдим, — деб джашчыкъ, амманы къолундан ычхыныб, арлакъгъа кетиб тауукъ тюклени джыя башлады.

— Аланы уа не этериксе? — деб амма, акъырын атлай, къатына джууукълашыргъа изледи. Ахматчыкъ а, дагъыда арлакъгъа джанлай, аммасына джууаб берди:

— Чыпчыкъ уягъа салыб, аны ичин джумушакъ этерикме. Энди бирчик ёрлесем, урушмазса да?

— Къуру бир керечик ючюн урушмазма, — деди амма, — джый, балам, джый!

ЭЧКИЧИКЛЕ

Эки эгиз эчкичик чыртданда джарашмай эдиле. Ар-харакъ тура келиб, «данг» деб бир-бири мангылайларына алай аяусуз ура эдиле, кезлеринден кызыл джилтинле агъарча. Ма, энтда да узакъдан огъуна башчыкъларын энишгеракъ тутуб, туююшорге умут эте—ким кюшлюрек урала эсе деб, бир-бирине атылдыла.

Сюрючю ит а узун джити тишлерин агъартыб арала-рына чабды. Эчкичикле джанлары къайгъылы болдула, къачдыла.

Ол кюнден бери эчкичикле, къарыу сынагъанларын къоюб, бир-бирине кысылыб кёк кырдыкда отлайдыла.

ДЖЮДЖЕКЧИК

Гурт тауукъ, юдегисин да тизиб, къуртчукъла, къам-жакъчыкъла излей бачхада джайылды. Къара къанатчыкълары болгъан акъ джюджекчик, бир уллу гёбелеккени эслеб, аны ызындан мыллыгын атыб, анасыны кёз туу расындан ташайды.

— Къуд, къуд, къуд, бусагъатлай бери къайыт! — деб анасы аны чакъырды.

— Гёбелеккени тутмасам, кюнюм джокъду! — деб джюджекчик да ол кычырыкъгъа эс бёлмеди, къайытмады. Тюз ма олсагъатчыкъда къуш да тикни джитисинден къараб тура эди. Ол, гурт тауукъ джетгинчи, оюмсуз джюрюген джюджекчикни сермеб алыб, учуб кетеди.

КЪАЗЧЫКЪ

Ана къазны ызындан суугъа-суугъа секирдиле бала-чыкълары. Бирчиги уа туракълады. Боюнчугъун да со-зуб, бир-бири ызларындан джюзгенчиклеге къарайды.

— Балам, чынга сен да, — деб чакъырды анасы.

— Къоркъакъ! Къоркъакъ! — деб айыбладыла къалгъан къазчыкъла да анасыны ызындан. Сагъыш эт-ди балачыкъ:

— Нек болаем къоркъакъчыкъ!
Джигитликге джол ачыкъ, —

деб, кѣзчюклерин да къысыб, батырчыкъ «шоп» деб суугъа тюшед. Сора, ол да къалгъанлача джюзе билгенине къууаннганына болур эди, ойнаб башлайды. Бир къарасанг, сууну ичинде ташая эди, бир, къуру башчыгъын суугъа ийиб, къанатчыкъларын да джайыб, аякъчыкъларын ёрге кѣлтюре эди.

Арыгъанында уа, сууну юсюнде огъуна тынчайды.

Толкъунчукъла джигит къазчыкъны акъыртынчыкъ-акъыртынчыкъ тебретедиле.

КЪЫЗЫЛ, САРЫ, ДЖАШИЛ

Светофорну джашил кёзю ачылгъанында, Къоянчыкъ, кесин оюннга бериб, джолну ётмеди, къызылы джанганында уа, кесин тыялмайын, джолгъа мыллыгын атды.

Ёрекъулакъчыкъ светофорну джорукъларына сыйынмагъаны бла Бёрю джюрютюб келген машинаны тюбюне тюшдю. Ауур джаралы болуб больницада сау айны джатды. Анда уа, заман дженгил ётерча, палатасында

кеслерин бакъдыргъан эки тюлкючюкге, гугурукга, пилгечыммакъ добар кючюкчюкге да «Светофор» атлы китабчыкъны талай кере окъуб чыкъды, кеси уа азбар огъуна этген эди аны. Джукъллагъан заманында уятыб сорсанг да, Къоянчыкъ, джангылмайын, «Светофорну» законун халатсыз айталлыкъды :

— Ма, «Светофорну» уа
Сары кёзю джанса—Эй! Хазырлан!
Джашили ачылса—Ашхы джолгъа бар!
Къызылны уа айтыуу—Тебме орнундан!

МЕН ДА ТАНКИСТ ВОЛЛУКЪМА

Муратчыкъ анасыны кьойнунда олтуруб «Икарусда» барады. Къарт кишини орденлеринден, медалларындан кёз алалмайын къараб турду. Сора, тёзалмайын, анасыны тобукъларындан тюшюб, ол кишини къатына барды.

— Къайда, джашко, — деб талпыгъан сабийни кесине алды. Нени да билирге суйген джашчыкъ, «джылтырагъан темирчиклеге» тие-тие, сорду:

— Акка, быланы санга ким бергенди? Бир къолунг а къайдады?

Къарт солдат джашчыкъны башын сылады.

— Соргъанынгы хапарлары узунду... кысхасы бла уа, Сталинград ючюн уллу сермешиу болгъанды. Алайда бизни ротабыз кёб немча солдатны къыргъан эди. Ол сермешиуде джауларыбыз, Совет Аскерден тамам да къоркъуб, башларын алыб къачар къайгъыгъа кирген эдиле.

Къачыб баргъан немча генералны тутуб, штабыбызгъа сюрюб алыб келген эдим... аны ючюндю бу саугъам.

Бу орденими уа Польшада берген эдиле. Анда танкам бла джаулары тёрт танкалары кюйдюрген эдим, кесими машинам да кюйген эди. Джана тургъан танкдан тенглерим джетиб кючден бла бутдан чыгъаргъан эдиле... къолум да алайда юзюлген эди, балам.

Хапар бошалгъынчы, «Икарус» Муратчыкъ анасы бла барлыкъ элге джетиб тохтады. Жангы танышындан джашчыкъ бек къыйналыб айырылды. Автобусну терезесинден ышарыб къарагъан солдатха Муратчыкъ къолун силкиб:

— Мен уллу болсам, сенича, танкист боллукъма, — деди.

ТОЙ БАРАДЫ ЧЕГЕТДЕ

Джангы джылны кечесинде бютеу джануарла джыйылыб чегет талада той этдиле. Уллайгъанла, къарыусузла дюккючлеге олтуруб сейирге къарайдыла. Аланы бир джанларында къобузчула тойчуланы джарыкъ тепсеулеге учундурадыла...

Ма, аслан къагъад дауурбазны, согъады тюлкю къобузну, бёрю — сыбызгъыны, агъач къоянчыкъ — къыл къобузну.

Ой-да-ри-да, ой-да-ри-да! Ой-ра-ри-ра, ой-ра-ра-ра!

Къызыу той барады чегетде! Джануарла экеу-экеу болуб, тюз тепсеуде чайкъаладыла, абезекге барадыла. Къаплан сайлаб нёгерге маралны, джаз киштик а — кийик эчкини, бёрю—къоркъакъ къоянчыкъны, кирпичи — чычханчыкъны...

Терекледе чёгюб къанатлыла харсны бардырадыла, олтургъанла да тёзалмайын «къолларын» ойнатадыла. Харс-харс! Харс-харс! Бир джан да къалмагъанды чегетде, бу къууанча къошулмайын, къуру эринчек айюле болмаса. Ала татлы тюзлеге сингибдиле. Джангы джыл а, ма бу рахатлыкъны бузмайын, шохлукъну бегите келгени бла къанатларын кенг джайды.

Той барады чегетде!

ТЕНГИЗ ДЖАГЪАДА

Исламчыкъны тенгизге келгени бу эди. Биринчи кюн-леде ол толкъунладан кърккъуб суугъа кирмей эди. Джашчыкъ, тенгиз джагъада олтуруб, мылыракъ къумдан таула, юле, бирде сахарчыкъ да ишлеб къоя эди. Кеси да, омакълыкъгъа, аланы тюрлю-тюрлю ташчыкъла бла, джылан кѣпчекчикле бла джасандыра.

Озгъан адамла, джашчыкъны усталыгъына сейирсине: — Ай, джашагъын! Белгили архитектор боллугъунга не сѣз! — деб махтай эдиле аны.

Бир джолда джашчыкъ тамам да бир алапат сахар ишледи, тюз ортасында Минги Тауну да ѳсдюрюб...

Узакъдан огъуна ѳсе, кѣмюклене келген толкъун джашчыкъны сахарын джалады да ызына къайтды.

— Сеними, — деб гитчеден гитче бола баргъан толкъуннга ачыуланнган Исламчыкъ джумдуругъун кѣргюзю. — Мен тамбла андан да уллу, ариу сахар ишлерикме, ма кѣрюрсе! — деб къычырды джашчыкъ къызыл Кюнню къойнуна алыб тургъан тенгизге.

Башлары

Къайда, ким бард былайда

Эрке кызычыкъ	4
Джылауукъ	5
Джигер джашчыкъ	6
Зухрачыкъны къайгысы	8
Меникиди	9
Кесинг бар	10
Белляу айта	11
Къолан киштикчик	12
Сейир конфетле	13
Джашчыкъны кюцюгю	14
Суусаб болгъан гоккала	15
Неди, неди	16
Азат этиу	18
Кишиучукъ	19
Чубар тауукъчукъ бла тюлкючук	20
Булбулчукъ	21
Наныкъла	22
Мухтарчыкъ	23
Чыпчыкъла	24
Бал чибин	25
Джау, джау, джабалакъ	26
Добар кючук	27
Баппакъчыкъ	28

Той барады чегетде

Къазма чычхан	30
Къумурсхала	32
Эсличик	33
Кёкчук	34
Атылмасын окъ	35
Амма бла туудугъу	36
Эчкичикле	38
Джюджекчик	39
Къазчыкъ	40
Къызыл, сары, джашил	41
Мен да танкист боллукъма	42
Той барады чегетде	44
Тенгиз джагъада	46

Кечерукова Байдымат Хаджи-Кишиевна

ТОП-ТОП

*Стихи, зарисовки
для детей дошкольного возраста
на карачаевском языке*

Редактор Н. М. Кагиева. Художник У. К. Мижев. Худ. редактор Л. А. Асланова. Тех. редактор Г. И. Газиева. Корректоры З. М. Козбаева, К. А.-К. Салпагарова. Подписано к печати 16.08.85. Формат 70x90^{1/16}. Бумага офсетная № 2 Усл. п. л. 3,5. Усл. кр. отт. 14. Уч.-изд. л. 2,3. Тираж 4000 экз. Заказ № 3241

Цена 15 коп.

Карачаево-Черкесское отделение Ставропольского книжного издательства, 357100, Черкесск, пл. Кирова, 23, Дом печати. Ставропольская краевая типография, управление издательств, полиграфии и книжной торговли Ставропольского крайисполкома, 355000, Ставрополь, Артема, 18.

15 коп.

- - 6597